

Kirjallisuutta

voitteet ja niiden myötä myös kuvauksen kohde valitaan aivan eri perustein. Tutkimus ei ole aineistokeskeistä, vaan lähtökohdiana on tyypillisessä tapauksessa jokin tutkijan uteliaisuuden herättänyt ilmiö, joka törröttää kielessä selitystään odottamassa. Ennemmin kuin kuvaukseksi työtä voi luonnehtia ongelmanratkaisuksi. Se vaatii huomion kohdistamista kielijärjestelmässä piileviin rakenteisiin ja tavoittelee niiden sisäisten riippuvuuksien paljastamista. Teorian ja aineiston suhde on radikaalisti toisenlainen kuin kielen deskriptiivisessä tutkimuksessa: teoria ei ole vain instrumentti, apuväline aineiston systemoinnissa, vaan samalla myös objekti, tutkimuksen kohde. Jos ongelmanratkaisussa päästään askel tai kaksi eteenpäin ja saadaan näkyviin aikaisemmin havaitsematta jääneitä ilmiöitä tai niiden välisiä yhteyksiä, on samalla koottu uutta jauhattavaa lingvistisen teorianmuodostuksen myllyyn.

Kangasniemen *Modal expressions in Finnish* kuuluu lingvistiikan kaanoniin, jo asemansa vakiinnuttaneeseen, perinteiseen modaalisuuden tutkimukseen, vaikka se fennistiikan kannalta edustaa uutta suuntausta. Laitisen *Välttämättömyys ja persoona* taas on moderni, jopa avantgardistinen, katsoipa sitä kummasta näkökulmasta tahansa.

PENTTI LEINO

Äiti ja lapsi kommunikoivat

PIRKKO NIEMINEN *Äidin ja lapsen kommunikaatio ja lapsen kielen omaksuminen*. Acta Universitatis Tamperensis, ser A vol 323. Tampereen yliopisto, Tampere 1991. 203 s.

Runsas vuosi sitten väitteli Pirkko Nieminen Tampereen yliopiston psykologian laitoksella äidin ja lapsen kommunikaatiosta sekä lapsen kielen omaksumisesta. Lapsen

kielenoppimisesta on väiteltä tohtoriksi Suomessa tätä ennen kuusi kertaa. Laurisen (1955), Saarisen (1961) ja Sarmavuoren (1979) väitöskirjat kuuluvat kasvatustieteen alaan, Lyytisen väitöskirja (1978) psykologian ja Leiwon (1977) sekä Toivaisen (1980) väitöskirjat kielitieteen alaan. Lapsen kielenoppiminen on tyypillisesti tiedenvälinen tutkimusalue, ja juuri se tekee siitä niin vaikean selvitetävän: yksittäisellä tutkijalla pitäisi olla useamman kuin yhden alan pätevyys, taikka sitten tutkimusta pitäisi tehdä tiiviissä monitieteisessä ryhmässä, jossa pystyttäisiin ottamaan tasapuolisesti huomioon eri tieteenalojen näkökohdat.

Niemisen tutkimuksen aineisto on koottu kahden tutkijan voimin kymmeneltä äiti-lapsi-parilta, joita seurattiin kahden vuoden ajan heti lapsen syntymästä lähtien. *Tarkkailujaksot* olivat puolen tunnin mittaisia ja niitä tehtiin aluksi kerran kuussa, myöhemmin kolmen kuukauden välein. Yhteensä jaksoja kertyi 180. Kuten tutkija huomauttaa itsekin (s. 75), kuukauden välein tapahtuva havainnointi oli liian harvaa, jotta kaikki olennaiset muutokset lapsen kiihkeän kehitysvaiheen aikana olisi saatu kirjatuiksi.

Tarkkailujaksot jaettiin *episodeihin* (yhtäjaksoisiin toimintatilanteisiin, joita kertyi 495) ja nämä edelleen *käänteisiin* (»yhtäjaksoisiin, katkeamattomiin kommunikatioseuraantoihin»). Tutkimuksen perusyksikkönä on *kielellinen ilmaisu*, joka määriteltiin pienimmäksi kokonaiseksi merkitykselliseksi verbaaliseksi reaktioksi tai reaktiosarjaksi (s. 48). Kielellinen ilmaisu voi siis olla äännähdys, itku, sana tai lause.¹

Tutkija mainitsee (s:lla 52), että aineisto on esitetty kokonaisuudessaan tutkimuksen liitteissä. Jos tämä pitää paikkansa, ainakin kielen kehityksestä tehtävät päätelmät nojaavat hämmästyttävän pieneen aineistoon. Aineistoa on kaikkiaan 19 sivua, joissa niissäkin on päällekkäisyyttä, koska niissä esitetään lasten puheessa esiintyvien lauseiden (kolme sivua) lisäksi sanat luokiteltuina sanaluokkien ja taivutusmuotojen mukaan (substantiiveja kuusi sivua, verbejä samoin

kuusi, muiden sanaluokkien sanoja neljä sivua).

Nieminen luonnehtii tutkimustaan ekologisiksi ja tarkoittaa tällä sitä, että tutkimuksessa on tarkasteltu sosiaalisen ympäristön vaikutusta kommunikaation kehittymiseen ja aineisto on koottu naturalistisesti keskellä äidin ja lapsen päivittäisiä toimia (s. 44). Tämä on psykologisissa tutkimuksissa harvinainen tiedonhankintatapa, samoin kuin se, että kyseessä on pitkittäistutkimus. Tällainen aineisto tarjoaa varmasti kokeellisia tutkimuksia paremmin näköalan myös lasten välisiin yksilöllisiin kehityseroihin. Muuten tutkimusmetodi on tuttu psykologisista tutkimuksista: määritellään muuttujat, mitataan niitä ja vertaillaan keskenään korrelaatioanalyysin avulla.

Lapsen kognitiivista kehitystä mitattiin joka kolmas kuukausi psykologisella testillä, jossa analysoitiin lapsen havaintotoimintoja, jäljittelyä, muistia, ääntelyä sekä silmän ja käden koordinaatiota. Kielen omaksumis- ja ohjaamistapahtumaa analysoitiin Piaget'n ja Vygotskin näkemysten pohjalta. Piaget on tutkinut, miten lapsen leikit kehittyvät ja miten ne heijastavat lapsen kognitiivista kehitystä. Tältä perustalta myös Nieminen tutki lasten spontaaneja leikkejä. Vygotski korostaa lapsen kehityksessä nimenomaan sosiaalisen ympäristön merkitystä.

Äidin puheesta analysoitiin puheen määrä, monimutkaisuus, ilmaisutapa ja sisältö, josta erotettiin tiedon antaminen, kysymi-

nen, toiminnan verbaalinen ohjaus ja lapsen kielellisen ilmaisun vahvistaminen. Lapsen puheesta analysoitiin ilmaisutapa (ääntely, äännesarja, jokeltelu, esisana, varsinainen sana, sanasekvenssi, lause), sanavarasto (aktiivinen ja passiivinen), kielen rakenne (taivutusmuodot ja lauserakenne) sekä kielen käyttötehtävä (puhefunktiot Hallidayn luokittelun mukaan).

Vaikka tutkimuksen tekijä ei ole varsinaisesti keskittynyt vertailemaan eri ympäristötekijöiden vaikutusta, hän on kuitenkin pyrkinyt vakioimaan tiettyjä tekijöitä, esim. perherakenteen, ja kontrolloimaan toisten tekijöiden mahdollista vaikutusta, esim. perheen toimintaa ja ajankäyttöä sekä lapsen elinpiirin sosiaalista ja fyysistä laajenemista.

Lapset eivät luonnollisestikaan ole samasta muotista tehtyjä, eivät myöskään äidit. Yksilöllisiä eroja havaittiin kommunikaation ja vastavuoroisuuden määrässä mutta ei laadussa. Toisten lasten äidit olivat puheliaita ja aloitteellisia sekä leikkivät vaativia leikkejä, toisten eivät. Lapsista erottui hitaasti ja nopeasti kehittyviä, ja lapsikohtaiset erot olivat suuria. Lasten vertailu osoittaa, että kielellinen kehitys on niin monisyinen ja liittyy niin kiinteästi kognitiiviseen kehitykseen, että ei voida osoittaa tietynlaista kommunikaatiomallia tai mitään tekijää, joka yksin ennustaisi hyvää kielellistä kehitystä. Toisaalta tutkimuksen mukaan näyttää siltä, että jos monet kommunikaation osatekijät (määrä, vastavuoroisuus, aloitteellisuus, virittävyys jne.) ovat otolliset, lapsella on hyvä mahdollisuus nopeaan kielelliseen kehittymiseen. Hyvään kielen kehitykseen näyttää olevan monia kanavia.

Nieminen tutki myös sukupuolen vaikutusta lasten kielen kehitykseen. Aiempien tutkimusten mukaan näyttää siltä, että tytöt ja pojat sosiaalistetaan eri tavoin, äidit puhuvat eri tavalla pojilleen kuin tyttärilleen. Tästä huolimatta tytöt ja pojat näyttävät kehittyvän kielellisesti samalla tavalla ennen kouluikää. Niemisen tutkimus ei paljastanut tyttöjen ja poikien kielellisen ilmaisun kehityksessä suuria eroja. Myöskään äidit ei-

¹ Tutkimuksessa ei ole erottettu kahta suomen kielen sanaa, *ilmausta* ja *ilmaisua* (vrt. esim. *palvelus* ja *palvelu*, jotka ovat keskenään samassa suhteessa). Perusyksikön nimenä olisi tässä tapauksessa *kielellinen ilmaus* ollut ehkä parempi, koska kysymyksessä on yksikkö, osa kokonaisuudesta, jota voisi nimittää *kielelliseksi ilmaisuksi*. Näin *kielellinen ilmaisu* olisi kattotermi kaikille ilmauksille, joita voidaan pitää kielellisinä, ja vastakohtana olisi *ei-kielellinen ilmaisu*, johon laskettaisiin esimerkiksi ilmeet ja eleet.

Kirjallisuutta

vät puhuneet eri tavalla tytöille kuin pojille. Vain puheen sisältö ja puheen vahvistamisen määrä olivat hieman erilaiset. Poikien äidit vahvistivat lastensa puhetta huomattavasti enemmän kuin tyttöjen. Tämän tutkimuksen tytöt ja pojat kasvoivat kaiken kaikkiaan samanlaisessa kieliympäristössä, ja sukupuolen erot jäivät hyvin pieniksi – pienemmiksi kuin lasten yksilölliset ja kehitysaste-erot – eivätkä olleet tilastollisesti merkitseviä (s. 125 – 128).

Saadakseen selville, miten erilaiset toimintatilanteet vaikuttavat kielelliseen kommunikaatioon, Nieminen luokitteli ne kolmeen tyyppiin: 1) leikkitalanteisiin, joissa äiti kysyy, nimeää tai selostaa toimintaa ja lapsi nimeää tai säätelee toimintaa, 2) perushoitotilanteisiin, joissa äiti on aktiivinen ja aloitteinen ja kannustaa lapsen toimintaa, sekä 3) passiiviseen yhdessäoloon, jossa äiti toistaa, rauhoittaa ja/tai lapsi selostaa toimintaa. Näin äiti passiivisempänä mahdollistaa lapsen omat aloitteet ja kokeilut. Lapsen kielen yleiskehitys näyttää tutkimuksen mukaan olevan yhteydessä aktiivisessa vuorovaikutuksessa käytettyyn aikaan ainakin siten, että runsas aktiivinen kommunikaatio tukee kielellistä kehitystä sen varhaisvaiheessa. Se ei ole kuitenkaan ainoa ehto kielelliselle kehitykselle.

Lapsen kielen ja kommunikaation välisiä yhteyksiä Nieminen selvitti korrelaatioanalyysin avulla ja havaitsi, että lapsen kielen kehitykseen vaikuttivat eri ikäkausina erilaiset tekijät. Kolmen kuukauden iässä näytti olevan keskeistä äidin puheen (?) (»verbaalisen toiminnan») määrä ja sisällön monipuolisuus. Puolen vuoden iässä lapseen vaikutti eniten kommunikaation sävykyys ja laadukkuus sekä äidin verbaalinen toiminnan ohjaus (toisaalla sanotaan, että episodien kesto ja vuorovaikutuksen laatumuuttujat, s. 101). Vuoden ikäisten lasten kielen kehityksessä oli tärkeintä äidin kielellisen mallin monipuolisuus ja määrä, leikin ohjaus, toiminnan kielellinen säätely sekä lapsen puheen vahvistaminen. Puolentoista vuoden iässä lapsen kielellisen ilmaisun kehittymiseen näyttivät korreloivan voimakkaimmin lapsen omaa ilmaisua ku-

vaavat muuttujat, äidin ilmaisun monipuolisuus ja kysymysten määrä. Ja kahden vuoden iässä, jolloin keskeinen osuus on jo sanallisella ja lausein tapahtuvalla puheella, lapsen rooli tuli entistä tärkeämmäksi: hänen kielellisen ilmaisunsa kehitykseen korreloivat eniten sellaiset muuttujat kuin aloitteellisuus ja kommunikaation vastavuoroisuus: lapsi toimi aloitteellisemmin ja äiti enemmän myötäili ja ohjasi. (S. 98 – 104.)

Lapsen kielen kehitys eteni tämän tutkimuksen lapsilla yleispiirteissään samaan tapaan kuin aiemmissakin tutkimuksissa on todettu, paitsi että joitakin kielellisiä taitoja lapset oppivat varhemmin. Tutkijan mukaan tähän voi olla useita syitä. Ensinnäkin tutkittavat lapset olivat kaikki esikoisia, joiden väitetään olevan kielenoppimisessa edullisemmassa asemassa kuin muiden sisarussten. Toiseksi lasten perheet olivat keskiluokkaa ja melko paljon kouluja käyneitä. Kolmanneksi erot saattavat johtua siitä, että lapsen spontaanista puheesta luonnollisessa ympäristössä saatava aineisto antaa tarkemman kuvan kuin kokeellisissa oloissa saata- va. (S. 94.)

Äidin ja lapsen kommunikaatio muuttuu lapsen kehityksen kuluessa määrältään, dominanssiltaan ja sisällöltään. Äiti puhuu lapselleen eri tavalla kuin toiselle aikuiselle: hän käyttää prosodisia piirteitä vaihtelevammin, valitsee rakenteeltaan ja sisällöltään yksinkertaisempia ilmauksia ja toistelee niitä. Lapsen kasvaessa ja hänen puheensa kehittyessä myös äidin puhe muuttuu. Äiti näyttää toisinaan jopa seuraavan lapsen ilmaisumuotojen kehitystä pikemmin kuin ennakoivan niitä tai antavan mallia. Varsinkin esim. ääntelyssä ja jokeltelussa, jossa lapsi on äitiä taitavampi, äiti seuraa lapsen mallia.

Lapsen puheen määrä samoin kuin aloitteellisuus kommunikaatiossa kasvoi luonnollisesti iän lisääntyessä. Puolentoista vuoden iässä lapsen ilmaisullinen aktiivisuus oli huipussaan. Tämä ikä merkitsi myös eräänlaista käännekohtaa lapsen puheilmaisussa: »äidille juttelevasta ja vastaavasta lapsesta tuli kielellisesti aloitteinen, kysyvä ja sanoillaan äidin toimia ohjaava kom-

munikointikaveri» (s. 90).

Kielen käyttötehtävien eriytymistä tarkasteltiin heti esikielelliseltä kaudelta lähtien. Luokittelu tehtiin Hallidayn 1976 esittämien kahdeksan puhefunktion mukaan (Halliday esitti ne kyllä jo vuonna 1975 teoksessaan *Learning how to mean*) ja käyttötehtävät eriytyivät seuraavassa järjestyksessä: säätelevä ja välineellinen (jotka Nieminen on yhdistänyt), vuorovaikutusfunktio, persoonallinen, heuristinen, esittävä (informatiivinen) ja kuvitteellinen funktio. (Koska tässä puhutaan Hallidayn kahdeksasta puhefunktioista mutta käsitellään vain seitsemää, olisi voinut mainita, että viimeinen, rituaalinen funktio, ei tullut tässä aineistossa näkyviin.) Jo kuukauden iästä lähtien lapsi pystyy äänenpainojen ja -sävyjen avulla ilmaisemaan tarpeitaan ja vaikuttamaan siihen, että ympäristö ne tyydyttää. Lisäksi hän ilmaisee halunsa seurustella. Persoonallinen ja heuristinen funktio tulevat käyttöön jo jokeltelun ja varsinkin ensimmäisten sanojen myötä. Ensimmäisiä sanoja lapsi voi käyttää myös jo esittävässä funktiossa. Kuvitteellinen funktio ilmaantui viimeisenä, muutamalla lapsella vasta lauseiden ilmaannuttua. Kielen käyttöfunktioiden eriytymistä tutkittiin äitien tulkinnan pohjalta.

Lapsen kognitiivisen kehityksen ja kielen kehityksen yhteyksiä tutkittiin kognitiivisia kykyjä mittaavien testien ja spontaanin leikin avulla. Spontaanista leikistä saadut tulokset vastaavat hyvin Piaget'n tutkimustuloksia. Lähes kaikki lapset leikkivät ns. harjoitusleikkejä ensimmäisen puolen vuoden aikana, ja tällöin lapset ilmaisivat itseään äännelemällä ja jokeltelemällä. Erilaiset symboliset leikit ilmaantuivat sen jälkeen aivan odotetussa järjestyksessä. Tytöt ja pojat alkoivat leikkiä ensimmäisiä symbolisiin skeemoihin perustuvia leikkejä samassa iässä, mutta kehittyneempiä symbolisia leikkejä tytöt alkoivat leikkiä jopa kahta kuukautta ennemmin kuin pojat. Tämä on todettu aiemminkin vastaavissa tutkimuksissa. Viimeisenä, toisen ikävuoden lopulla, ilmaantuivat varsinaiset kuvitteluleikit. Leikeissä, joissa eri skeemoja yhdistellään sarjoiksi,

kaikki lapset käyttivät jo lauseita puheessaan. Kaikkia korkeammantasoisia leikkejä ei aineistossa tullut näkyviin aineiston suppeuden vuoksi, mutta leikki näytti kuitenkin melko hyvin paljastavan lapsen kognitiivisen kehityksen asteen.

Kun kielen kehitystä kuvaavia muuttujia verrattiin sekä leikkien tasoluokituksen että kognitiivisia kykyjä mittaavien testien avulla saatuihin tuloksiin, havaittiin sama kuin monesti ennenkin, nimittäin että lapsen kielellinen ja kognitiivinen kehitys korreloivat vahvasti keskenään. Havainnot jäsentyvät ja niiden pohjalle rakentuu käsitteenmuodostus ja sille puolestaan kielen oppiminen. Hieman yllättävää on, että kognitiivista kehitystasetta mitattiin toistuvasti kolmen kuukauden välein samalla testillä. Harjaantuminen on varmasti vaikuttanut testituloksiin, kuten tutkija itsekin huomauttaa (s. 112).

Tutkimustulokset tukevat Vygotskin (1982) näkemystä kielen sosiaalisesta alkuperästä. »Lapsi omaksuu kielen vuorovaikutuksessa sosiaalisen ja fyysisen ympäristön kanssa.» Lapsen ja äidin varhainen kielellinen kommunikaatio on korosteisesti vuorovaikutuksellista ja aikuisen ohjaavalla toiminnalla on lapsen kielen kehityksessä tärkeä merkitys. Kuitenkin Nieminen huomauttaa, että »aiemmin on ollut ehkä liikaa-kin taipumus korostaa yleistä ympäristön virikkeiden, äidin kielellisen mallin ja vahvistamisen suoraa merkitystä kielen omaksumiselle». (S. 136). Aikuisella on olennainen merkitys kielellisten mallien antajana ja lapsen ilmaisujen vahvistajana. Mutta lisäksi hän myös antaa lapselle välttämättömiä sosiaalisia kokemuksia sekä jäsentää lapsen toimintaa.

Ilmaisutapa etenee ääntelystä äännesarjojen, jokeltelun, esisanojen, varsinaisten sanojen ja sanasekvenssien kautta lauseisiin. Aluksi pieni lapsi viestii itkemällä: kun lapsi haluaa jotain, hän parahtaa itkuun. Tutkijat erottavat jo hyvin pienillä lapsilla erilaisia itkuja, kiukkuitkua, nälkäitkua, ki-puitkua ja seurusteluitkua. Vähitellen lapsi alkaa ottaa katsekontaktia ja viestiä myös eleiden ja ilmeiden avulla, hymyilemällä

sekä äännelemällä. Jokeltelu alkaa 3–6 kk:n iässä ja 6–11 kk:n iässä se muuttuu puheenomaisemmaksi. Ensimmäiset sanat ilmaantuvat vuoden iässä, ja noin puoleltoista vuoden iässä lapsi alkaa käyttää ensimmäisiä yksinkertaisia lauseita.

Käsitellessään kielellisen ilmaisun kehitystä kirjoittaja ei käytä alkeellisimpiakaan foneettisen kirjoituksen käytänteitä lasten ilmauksia esittäessään. Omat merkintäkäytänteet olisi ollut hyvä selittää. Mitä esim. tarkoittavat lasten varhaisissa ilmauksissa käytetyt yhdysmerkki (–) ja sitaattimerkki (»)? Esiintyikö sikaa merkitsevässä ilmauksessa »röh-röh» todella [r], siis soinnillinen alveolaarinen tremulantti? Miten kelloa merkitsevä ilmaus »the-the» on tulkittava äännetyksi? Minkälainen painotus oli lasten ensimmäisissä sanoissa? Minkälaista intonaatiota lapset niissä käyttivät?

Aktiivisen ja passiivisen sanavaraston kasvua Nieminen tutki lasten äitien avulla siten, että äidit tekivät päiväkirjamerkintöjä siitä, miten lapset ymmärsivät ja tuottivat sanoja. Tähän liittyy tietysti huomattava virhelähde: toinen äiti tulkitsee varmasti eri tavalla lapsensa ilmauksia kuin toinen. Nieminen toteaa kuitenkin tämän metodin luotettavaksi ainakin sanaston laajuuden laskeamisessa (s. 83). Lasten äitejä pyydettiin myös merkitsemään valmiiksi laaditusta sanaluettelosta (liitteet 4 ja 5) ne sanat, jotka he katsoivat lapsen tuntevan. Avoimeksi jää, millä perusteella sanaluettelo oli laadittu.

Vuoden ikäinen lapsi ymmärtää tämän tutkimuksen mukaan noin 20 sanaa, 15 kk:n ikäinen 100 ja 18 kk:n ikäinen 200 sanaa. Lapsi tuottaa paljon harvempia sanoja kuin ymmärtää: kun lapsi ymmärtää noin 200 sanan merkityksen, hänen aktiivinen sanavarastonsa käsittää vasta noin 50 sanaa. Tulokset ovat samansuuntaiset aiempien tutkimusten kanssa.

Kielen rakenteen omaksumista Nieminen tutki taivutusmuotojen käytön ja lauserakenteen kehittymisen avulla. Nominien ja verbien taivutusmuodot ilmaantuivat samassa järjestyksessä mutta keskimäärin varhemmin kuin aiemmissa suomalaisissa

tutkimuksissa on havaittu. Nieminen mainitsee, että »verbeistä ensimmäisenä esiintyi kieltäminen jossakin muodossa». Negatio ilmaantui 10–15 kk:n iässä ja kieltosana muuttui sekä muodoltaan (yhden sanan ilmauksesta kahdeksi erilliseksi sanaksi) että merkitykseltään (jonkin puuttumisen ilmaisemisesta loppumisen ilmaisemiseen, itseensä liittyvään vastustamiseen ja kieltämiseen). Tekijä toteaa kehityksen olevan sama kuin aiemmissa tutkimuksissa.

Ensimmäiset kahden sanan lauseet, jotka ilmaantuivat valtaosalle lapsista 14–15 kk:n iässä, olivat SV-lauseita (s. 87), mutta muunkinlaisia rakenteita esiintyi (VO, LS, SO). Taivutusmuodot alkoivat yleistyä siinä vaiheessa, kun lapset alkoivat käyttää kaksisanoisia ilmauksia. Liitteeseen 16 (s. 187–189) tekijä on koonnut esimerkkilauseita (vai onko tässä koko aineisto, vrt. s. 52, jossa mainitaan, että aineisto on esitetty tutkimuksen liitteissä kokonaisuudessaan). Niiden tarkoitus on kuvata lasten lauserakenteen kehitystä 15–24 kuukauden iässä. Lauseiden perään on merkitty havainnollistamistarkoituksessa lauserakenne kirjainyhdistelmän avulla seuraavasti: esim. »anna V», »toi nukkuu SV», »too mei ton ’tuo meni tonne’ SVL». Periaatteena näyttää olevan, että S tarkoittaa subjektia ja V predikaattia (verbiä). Objekti on merkitty usein O:lla. Mutta mitä tarkoittaa O esim. seuraavissa tapauksissa: »maito meni tohon pöydälle SVOL», »tää on Taps auto SVAO», »(toi) o tyttö SO»? A tarkoittaa attribuuttia, esim. »hassu tempu AS», »laita mummin lusikka VAO», ja L adverbialia, esim. »toi toho SL», »syötäs sitten VL», »nääh syö siitä SVL». P tarkoittaa ilmeisesti predikaatiivia, esim. »tämä on kukka SVP», »tulee nätti VP», »täti kipee SP». (Se puuttuu kokonaan liitteestä 17, jossa muut selitteet on mainittu.)

Kielto on merkitty lauseissa epäjohtonmukaisesti, esim. »ei oo yyyvä (ei ole hyvä) (verbin merkityspiirre) V», »tää ei tu SV (+kielto)», »eee V (kielto)», »en tu (en tuo) V (kielto)», »en V», »ei o V», »ei kuppiin VL», »ei takkia VO», »isi ei o SV», »ei se ruue SV», »ei tänne tuu kone SVL», »ei

Eila saa tästä kiinni SVOL», »ei tiä täti (en tiedä tätiä) SVO», »ei auto mennä kauppaan SVL», »älä eää (älä enää) VL», »ei tää sovi SV». Toisin sanoen, merkinnöistä ei käy ilmi se syntaktinen kehitys, mikä kiellon ilmaisemisessa tapahtuu, se, että lapsi käyttää kieltosanaa ensin yksin ja myöhemmin pääverbin kanssa. Sitä paitsi kieltosanaa ei voi nimittää verbiksi ainakaan ennen kuin lapsi alkaa taivuttaa sitä persoonamuodoissa; vrt. s. 85. Kieltoilmaustenkaan kehittymistä ei ole otettu huomioon liitteessä 17, jossa käsitellään lauserakenteen kehittymistä.

Nieminen ei ole näissä luseanalyysseissa merkinnyt näkyviin myöskään sanajärjestystä. Miksi esim. »ei tänne tuu kone» on merkitty SVL eikä LVS, miksi »tääl on kukka» on merkitty SVL eikä LVS, »missä isi on?» SVL (eikö po. LSV?) ja miksi »missä lääkärisetä tutki korvan» on merkitty SVOL eikä LSVO (onko muuten todellakin 21 kk:n ikäisen lapsen ilmaus?)? Perusteluja olisivat edelleen kaivanneet esim. sellaiset ratkaisut kuin »too tutti (tuo tutti) AS» (eikö VO?), »tämä vielä panee pyörää VOL» (eikö SLVO tai OLVL?), »ei kooi iti mantila (en kuori itse mandariinia) SVOL», »ei toine käti tänne mahtu ASVL», »mulla on nuha SVL», »ei auto mennä kauppaan SVL», »tää on Taps auto SVAO».

Tutkimuksen käsikirjoitus olisi pitänyt ehdottomasti käyttää kielentarkastajalla. Paikoin kieli on nimittäin täysin käsittämättömä ja virheitä on paljon. Esimerkiksi sivulla 36 kirjoittaja puhuu siitä, että lapsen kielen kehitykseen vaikuttavat perheen rakenne ja syntymäjärjestys siten, että ensimmäiset ja ainoat lapset oppisivat puhumaan aiemmin ja olisivat kielellisiltä taidoiltaan muita lapsia kehittyneempiä. Hän mainitsee, että tutkimustulokset ovat kuitenkin ristiriitaisia ja viitaten Elardon, Bradley'n ja Caldwellin tutkimukseen vuodelta 1977 sanoo: »olipa syntymäjärjestyksellä merkitystä tai ei, pelkkä järjestys ei kuvaa niitä psykologisia funktionaalisia tekijöitä, jotka ovat yhteydessä saatuihin yhteyksiin». Mitä tämä tarkoittaa? Toinen esimerkki: kirjoit-

taja esittelee yleisesti kasvuympäristön merkitystä kielen omaksumiselle ja mainitsee sivulla 35, että eri tutkimusten tuloksia on vaikea vertailla ja että »kokonaisvaltainen kuvausjärjestelmä peittää alleen ne erilaisiin taustatekijöihin liittyvät laadulliset tekijät ja prosessiominaisuudet, jotka voivat aiheuttaa eroja lasten kielellisessä kehityksessä». Mitä nämä esimerkiksi voisivat olla? Ilmaisussa ja tyyliässä on muutenkin toivomisen varaa: »Vain yhdellä lapsella esiintyi monikon käyttöä nominatiivissa – –» (s. 85).

Taulukkojen tehtävä on havainnollistaa ja tuoda lukijalle laajoista asioista paljon täsmällistä tietoa tiiviissä muodossa. Siksi niiden laatimisessa pitäisi olla aivan erityisen tarkkana. Itse taulukoiden sisältämien tietojen lisäksi taulukon otsikon muotoilu on tärkeää: otsikosta tulee käydä täsmällisesti ilmi, mitä asioita taulukko sisältää ja miten sitä on luettava. Otan kaksi esimerkkiä. Ensinnäkin taulukko 10 (s. 85): Eri sijamuotoja käyttäneiden lasten lukumäärä (f) iän mukaan (n = 10). Lukija katsoo ensimmäistä vaakariviä. Partitiivia näkyy käyttäneen kolme lasta kymmenestä 15 kk:n iässä, kolme 21:n ja samoin kolme 24 kk:n iässä. 18 kk:n iän kohdalla on viiva. Tarkoittaako se todella sitä, että yksikään lapsi ei aineiston mukaan käyttänyt partitiivimuotoisia sanoja 18 kk:n iässä? Ei tarkoita, vaan järkevämmän tulkittuna se tarkoittaa sitä, että tässä iässä partitiivi ei ilm a a n t u n u t u u t e n a s i j a m u o t o n a yhdenkään lapsen puheeseen. Tämä ei käy kuitenkaan ilmi itse taulukosta. Sama ongelma on taulukon 11 (s. 86) tulkinnassa. Ensin lukija katsoo: viisi lapsista käytti negaatiota iässä 12 kk ja viisi iässä 15 kk. Merkillistä, hän ajattelee, eikö kukaan todellakaan käyttänyt negaatiota 18, 21 ja 24 kk:n iässä? Aikansa ihmeteltyään hänen on pakko tulkita taulukkoa niin, että lapsista viisi alkoi käyttää negaatioilmauksia 12 kk:n ja viisi 15 kk:n ikäisenä. Kirjoittaja olisi voinut säästää lukijan aikaa ja energiaa muotoilemalla taulukoiden otsikon niin, että niistä olisi kerralla käynyt

ilmi, mistä on kysymys.

Väitöskirja ei ole sen tieteellisempi, mitä kryptisempi se on. Ja väitöskirjan tekijällä on sama velvollisuus lukijoita kohtaan kuin muunkin tieteellisen tekstin kirjoittajilla: laatia tekstinsä mahdollisimman selkeäksi, asettua lukijan asemaan ja tehdä työ tälle niin helpoksi kuin mahdollista. Selitykseksi ei riitä kiire eikä ajatus, että eihän väitöskirjaa kuitenkaan kukaan lue.

Lähdeviitekäytäntö on Niemisen tutkimuksessa hyvin suurpiirteistä: Viitteissä ei mainita sivunumeroita. Puhefunktioista puhuttaessa viitataan milloin Hallidayn tutkimukseen vuodelta 1976, milloin 1975 (ei kuitenkaan lähdeluettelossa). Sivulla 139 tutkija viittaa Orpanan 1988 ilmestyneeseen tutkimukseen, kun pitäisi ilmeisesti viitata artikkeliin vuodelta 1980. Tätä ei kuitenkaan ole lainkaan mainittu lähdeluettelossa; se tuntee vain väitöskirjan, joka ei puolestaan lainkaan käsittele lapsen kielenoppimista tai sen tutkimista. Lähdeluettelossa väitetään, että Toivaisen väitöskirja on julkaistu Suomen Kielitieteellisen Seuran julkaisuna. Sellaista seuraa ei ole olemassaakaan. On vain Suomen kielitieteellinen yhdistys, joka ei julkaise väitöskirjoja, ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, joka julkaisee.

Typografiaan ja merkintäseikkoihin tekijä ei myöskään ole kiinnittänyt riittävästi huomiota; oikeinkirjoituskäytänteet näyttävät olevan tuntemattomia: Taulukoissa on milloin isot, milloin pienet kirjaimet, kursivointi on täysin satunnaista. Kielenaineksethan on tapana kursivoida. Kirjoittaja käyttää desimaalipisteitä, vaikka suomenkielissä tekstissä on tapana käyttää desimaalipilkkuja (esim. 7.2 äännettä, po. 7,2 äännettä). Painovirheitä on tavattoman paljon, pilkkuja puuttuu, väliviivat ovat miten sattuu, sananvälit on merkitty epä johdonmukaisesti (18kk, 35kk, 36kk, vaikka po. 18kk jne. (s. 25)). Suomalaisen tutkijan Hilka-Liisa Matihaldin nimi on kirjoitettu väärin, samoin heprean kieli.

Kielen rakenteen kehittymisen näkökulmasta tutkimus ei ole kovin antoisa: Nieminen ei sano mitään fonologisen syste-

min kehittymisestä, ja morfologian sekä syntaksin kehittyminenkin on käsitelty ylimalkaisesti. Tutkimuksen pääpaino onkin ollut yleisten kommunikaatioseikkojen tarkastelussa psykologisesta näkökulmasta. Tutkimus antaa monipuolisesti tietoa siitä, mitä lapsen kehityksen varhaisvaiheessa tapahtuu lapsen ja hänen ympäristönsä välillä ja minkälainen on kielen kehityksen suhde muun kommunikaation kehitykseen ja kognitiiviseen kehitykseen.

ANNELI LIEKO

LÄHTEET

- LAURINEN, INKERI 1955: Lausetajun kehityksestä suomenkielisen kansakoulun kirjoituksenopetuksen tulosten valossa. Uusi Aura. Turku.
- LEIWO, MATTI 1977: Kielitieteellisiä näkökohtia viivästyneestä kielenkehityksestä. *Studia Philologica Jyväskylän sis 10*. Jyväskylä.
- LYYTINEN, PAULA 1978: The acquisition of Finnish morphology in early childhood. *Jyväskylä Studies in education, psychology and social research 37*. Jyväskylä.
- ORPANA, TERTTU 1980: Lapsenkielestä ja sen tutkimisesta. *Folia Fennistica et Linguistica*. Tampereen yliopiston suomen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisija 3 s. 91 – 112. Tampere.
- SAARINEN, PIRKKO 1961: Abstract and concrete thinking at different ages. As defined by some generalization on girls from seven to fifteen. Helsinki.
- SARMAVUORI, KATRI 1979: Lasten kielellisen kehitys koulun alussa. ABC-projektin raportti 2. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia n:o 74. Helsinki.
- TOIVAINEN, JORMA 1980: Inflexional affixes used by Finnish-speaking children aged 1 – 3 years. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 359. Helsinki.
- VYGOTSKI, LEV SEMJONOVITS 1982: Ajattelu ja kieli. Suom. K. Helkama ja A. Koski-Jännes. Weilin + Göös. Espoo.